

розвиток українського сценічного мистецтва і в наші дні.

Використана література:

1. Дзюба І.М. Художній процес: 20-30-ті роки // Історія української літератури ХХ століття: У 2-х кн. – К., 1994.
2. Курбас Л. Філософія театру. – К.: Основи, 2001. – С.293.
3. Архів театру ім. І. Франка.

Анотація

В статті аналізуються історическіе, общественно-політическіе, художественніе особенності розвитку театрального процесу в Україні в 20-х годах ХХ века. На примере работ известных деятелей театра Украины того времени (Г. Юра, Л. Курбас и др.) исследуются некоторые вопросы становления украинской театральной режиссуры как органической составляющей и продолжающей общеевропейские театральные традиции.

Соколовська К.М.
Київський національний університет
культури і мистецтв

РОЛЬ БАГАТОГРАННОЇ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ

Поет і художник – геній українського народу Тарас Шевченко крізь все своє життя проніс любов до Батьківщини. З дитинства його хвилювали народні пісні, легенди, балади. Особливо зацікавлено вслухався Тарас у розповіді свого діда – сучасника гайдамаків, який вимальовував перед його очима криваві сцени, сповнені відваги і ратних подвигів. Поетичне і дійсне життя українського народу нерозривно закарбувались у його душі. Тому не випадково вся його творчість пройнята духом патріотизму. Основною характерною рисою творчості Тараса Шевченка є те, що він з величезним інтересом відносився до історії свого рідного краю, над усе його приваблювала тематика, що відтворювала героїчне минуле українського народу, особливо тема боротьби козацтва проти панівного класу. Ця тема має місце у багатьох його поетичних творах, таких як “Сотник”, “Гайдамаки”, “Відьма”, “Марина”. Вчитуючись в їх гостросюжетні рядки, можна простежити історію українського знедоленого народу:

“Кругом неправда і неволя,
Народ замучений мовчить...”

Ці рядки є свідченням того, що поет серцем вболівав за Україну – неньку. З величезною любов’ю він виголошував своє ставлення до Батьківщини.

“Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що прокляну святого Бога,
За неї душу погублю!”

Поет з романтичним піднесенням змальовував Дніпро і гори, як ознаки величі, вічності і непохитності України, прославляв у своїх поетичних творах степи і могили, в яких вбачав невмирущу історію своєї країни, її лицарство і прапори Запоріжжя... Обливалося серце слізьми за зруйновану Січ, за втрачену самостійність і ніби ридала сама душа поета:

“Де поділось козачество,
Червоні жупани ?
Де поділась доля-воля,
Бунчуки, гетьмани ?
Де поділося? Згоріло,
А чи затопило
Синє море твої гори,
Високі могили?”.

У поезії “Сон” він ніби дає відповідь на це запитання такими рядками:

“ Може часш оновлення?
Не жди тії слави!
Твої люди окрадені,
А панам лукавим
Нащо здалась козацькая
Великая слава!”

У багатьох його віршах саме гори і могили – мовби правічні свідки історії українського народу, пам’ять поколінь, символи української незнищенності:

“...Бо могили, вони пам’ятають,
Що діялось в Україні,
За що погібала,
За що слава козацькая
На всім світі стала!”

Проте поет впевнено пророкує майбутнє українського народу такими рядками:

“ Встане правда! Встане воля!
І тобі одному
Помоляться всі язики
Вовіки й навіки,
А поки що течуть ріки,
Кроваві ріки...”

У своїй поетичній творчості Т.Г.Шевченко висловлював тверду впевненість у тому, що антинародний стрій існуватиме лише доти, доки не прокинуться “малі діти” (український народ), доки “на ворога не стануть”. Поет закликає уярмлений народ до боротьби:

“...Вставайте, кайдани порвіте,
І вражою злою кров’ю
Волю окропіте!”.

Глибоким патріотизмом пронизані рядки із вірша “ І мертвим, і живим”, ніби звернення поета до тих, хто шукає “щастя” у чужих краях:

“Розкуйтеся, братайтеся!
У чужому краю
Не шукайте, не питайте,

Того, що немає
 І на небі, а де тільки
 На чужому полі.
 В своїй хаті своя й правда,
 І сила і воля.
 Нема на світі України,
 Немає другого Дніпра,
 А ви претесь на чужину
 Шукати доброго добра.
 Схаменіться! Будьте люде,
 Бо лихо вам буде.
 І навіки проклянетесь
 Своїми синами”.

Гортаючи сторінки літературної спадщини Т.Г. Шевченка, виявляємо, що поет працював над драматичними творами, які також відображають правдиві історичні події. Про це свідчать його листи до друзів, з якими він ділився своїми думками про написання п'єс “Микита Гайдай”, “Сліпа красуня”, зокрема в своєму листі до Я. Г. Кухаренка – автора драми “Свої” та “Чорноморці”, повідомляв про те, що незабаром силами українських акторів буде поставлено п'єсу “Назар Стодоля”. Але мрія Кобзаря за його життя не здійснилася, і лише через двадцять років судилося їй побачити світло рампи на сцені. Вистава відразу здобула щирю популярність; вона була в репертуарі театру корифеїв, залишається і сьогодні.

Драматичні твори Т. Г. Шевченка приваблюють розмаїтістю характерів, життєвою правдою, які автор черпав з глибин народної душі, напрочуд органічно вплітаючи в драматичну, насичену конфліктами, дію пісні, приказки та прислів'я, елементи етнографії. Це сприяло розкриттю самобутнього побутового колориту, якому притаманний дотепний гумор, іскрометна іронія, кмітливість, винахідливість героя. Глибоке вивчення народного побуту, фольклору, народних звичаїв та обрядів сприяли більш реалістичному змалюванню образів.

В п'єсі “Назар Стодоля” правдиво зображено бездушність, жорстокість, жадобу до наживи через образ Хоми Кичатого, який сподівався поріднитись з полковником і стати володарем булави. На перший погляд п'єса побутового характеру, проте її філософський зміст виходить за межі сюжетно-побутових мотивів. У сцені під час сутички, що відбулася у старій корчмі, яскраво зображено тему боротьби козацтва проти панівного класу.

Варто повідомити про те, звідки Т. Г. Шевченко черпав документальний матеріал для своїх творів? З архівних документів дізнаємося, що перебуваючи в Межигір'ї та Вишгороді, він звертається до написання поеми “Чернець”. Архітектурна довершеність Спасо-Преображенського монастиря справила на нього надзвичайне враження і, працюючи над створенням образу народного

месника Семена Палія, автор використовує історичні джерела. Семен Палій в дійсності на схилі віку був ченцем Межигірського монастиря, там і похований. Народний герой не витримує випробувань долі, проте його життєстверджуюча думка збуджує свідомість народу, закликає до боротьби.

Т. Г. Шевченко, перебуваючи в Межигір'ї поринав у світ думок ватажка селянських повстань проти польсько-шляхетського панування. Серед архівних документів збереглася етюдна замальовка під назвою “Вишгород”, яку Т. Г. Шевченко зробив олівцем з “плоту на Дніпрі, проти Межигірського монастиря”, як значилося на зворотному боці аркушу. В замальовці чільне місце займає церква княгині Ольги – історична та архітектурна пам'ятка, яка, нажаль, була зруйнована. Ця замальовка використана художниками театру корифеїв для сценографії.

Звернення сучасного театру до драматичної спадщини Т. Г. Шевченка та інсценізація його поетичних творів підкреслює живий інтерес до української класичної літератури, переконливо свідчить про те, що думки Кобзаря співзвучні і нашому сьогоденню; вони бентежать, націлюють на роздуми, сприяють відродженню духовної культури, збагачують мовну палітру, правдиво відтворюють історичну дійсність. Не випадково велику увагу приділяли творам Т. Г. Шевченка корифеї українського театру М. Л. Кропивницький, М. К. Садовський, П. К. Саксаганський, М. К. Заньковецька, які вважали, що саме театр покликаний розв'язати актуальне питання бачення історії і культури рідної землі через осмислення життєстверджуючого почуття патріотизму, яскраво висвітленого у драматургії Тараса Шевченка.

Саме сценічне втілення надає драматургії ваги достовірності, підсилюють сюжет засобами виразності, такими як художнє та музичнє оформлення, декорації, освітлення, бутафорія, реквізит, костюм тощо. Все це допомагає глядачеві глибше осягнути емоційний дух часу, проникнути в сутність загальнолюдських духовних цінностей в процесі спілкування з театром.

Під час гастролей української театральної трупи під орудою М. Л. Кропивницького в Одесі під час вистави “Марина” нараз оркестр вдарив “Реве та стогне Дніпр широкий” на музику Д. Крижанівського, Марко Кропивницький могутньо і велично повів своїм баритонем пісню на слова Т. Г. Шевченка. Заметушився в передньому ряду поліцейський пристав, що стежив за ходом вистави, оскільки на той час було заборонено грати вистави рідною мовою. А тут, поза програмою, увірвалася в зал рвучка, як буйний вітер, мелодія, зазвучала українська мова і приспів пісні підхопили збуджені глядачі.

Так, М. Л. Кропивницький був одним із перших виконавців пісні, якій за царату нелегко було пробитись на сцену і жила вона, як народна пісня, під селянськими стріхами, на сільському вигоні.

До нашого часу дійшли пісні у виконанні М. Л. Кропивницького в грамзапису “Думи, мої думи”, “Минають дні”, “Така її доля, о Боже мій милий”. Вони бентежать і окриляють всіх, хто любить натхненне слово Кобзаря.

Людинознавчий аспект пронизує творчий доробок Т. Г. Шевченка, як наскрізна дія, яка покликана глибше розкрити суть духовного життя українського народу, зокрема, на прикладах його високохудожньої драматургії. Твори класика уособлюють в собі певний етап історії рідного краю, які сприймаються як своєрідна пам’ять душі народної.

Звернення сучасників до творчості художника, поета і драматурга дає надію на духовне відродження нації, як єдиного порятунку від морального вимирання, від самознищення, бо в цьому вбачається партитура вічних мотивів духовного буття українського народу, його художня енциклопедія минулої доби. Творчість лише тоді є справжньою, коли надихає людину на роздуми і дає поштовх до самостійного пошуку відповіді на одвічні питання буття. Дякуючи класичній драматургії і неперевершеній поетичній творчості Т. Г. Шевченка ми сьогодні маємо змогу стверджувати про те, що український народ з його ідеєю добротворення, з його найвищими морально-етичними категоріями, його всебічним обдаруванням був, є і буде завжди. І ніякі пута не спроможні стримати патріотичні почуття штучними засобами психологічного впливу. Процес відродження – це порятунок від бездуховності, бо втрата цього каналу передачі емоційно-розумової енергії вже спричиняла до духовного занепаду народу і нації зокрема.

Творчість Т. Г. Шевченка є тим золотим перевеслом, що зв’язує минувшину із сьогоденням, пробуджує свідомість сучасника до осмислення своїх витоків, коренів, національної приналежності. На прикладах його високохудожньої поетичної спадщини розкривається сутність духовного життя українського народу, його історичного минулого.

Повернення до витоків допоможе відновити цілий пласт багатого духовного життя – формотворчого фактору людської особистості. А першопрохідником був Тарас Шевченко, який ніколи не поривав свого зв’язку з народною творчістю, у якому черпав насагу, втілював в художніх образах народні характери.

Син українського народу, безсмертний Вчитель і Батько нації, Пророк і Прометей, геніальний Тарас Шевченко, неперевершену творчість якого знають

і цінують в усьому світі, проніс патріотичні почуття крізь все своє життя. Його багатогранна творчість пробуджуватиме найполум'яніші почуття, що сприятиме формуванню національної свідомості у представників багатьох прийдешніх поколінь українців.

Використана література:

1. Матеріали відділу рукописних фондів НДІ МФіЕ ім М.Т.Рильського.
2. Т.Г.Шевченко. Кобзар. – К.: Мистецтво, 1967.
3. Погребенник Ф. Полум'яне слово Кобзаря на малоросійській сцені. // Голос Юга – 1882. – № 146.
4. Окунькова К.М. Відображення історичних подій в драматургії українських класиків. // Історія України в художніх образах. / Збірник наукових праць Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В.К.Винниченка. – 1992.
5. Цегельник С.В. До проблеми вивчення літературної спадщини Т.Шевченка // Незабутні сторінки історії: Збірник наукових праць КНУКіМ. – К., 1999.

Анотація

В статті досліджується роль многогранного творчества Тараса Шевченко в формировании национального самосознания украинцев. Анализируется поэтическое наследие раскрывающее сущность духовной жизни украинского прошлого.

Юнак В.Г.
**Національний університет фізичного
виховання і спорту України**

**БОЛГАРСЬКА СПІЛЬНОТА ПІВДНЯ УКРАЇНИ:
ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ**

Наші часи позначені небувалим зростанням інтересу до проблем вітчизняної історії, витоків національної культури, до непересічних досягнень минулого. Досягнення українського народу на ниві культури загальновідомі. Разом із тим якщо розглядати національну культуру як цілісну систему, слід брати до уваги надбання культур інших народів, які населяють Україну протягом тривалого історичного шляху.

Край, що одержав назву Південної України, територіально в кордонах колишніх Херсонської, Катеринославської та Таврійської губерній сформувався досить пізно і охоплював нинішні Одеську, Миколаївську, Херсонську, Запорізьку, Дніпропетровську області, частину Донецької й Кіровоградської областей, а також Крим. В географічному відношенні, попри всі численні відмінності й місцеві особливості, ці землі складали певну єдність, включаючи чорноземну степову й почасти лісостепову зони сучасної України з теплим, але